МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

VI Міжнародна наукова конференція
(Київ, 14–15 травня 2026 р.)

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

КИЇВ 2026

УДК 82(091)+81`42

***РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ**:*
Вченою радою
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 2 від «24» вересня 2026 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ЛЕМІШ Н.Є. – доктор філологічних наук, професор
КОРНІЄНКО О.О. – доктор філологічних наук, професор
ПАХАРЄВА Т.А. – доктор філологічних наук, професор
КОСТЮК О.М. – кандидат філологічних наук, доцент

VI Міжнародна наукова конференція «Аналіз та інтерпретація художнього тексту: проблеми, стратегії, розвідки» (Київ, 14-15 травня 2026 р.). Тези доповідей / Відповід. ред. Т. А. Пахарєва, ред. та підгот. до друку Т. А. Пахарєва, О. М. Костюк. К.: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. – 76 с.

ISBN 978-966-931-370-6

Видання відображає проблематику конференції, що її було присвячено попереднім підсумкам літературного процесу першої чверті XXI століття. Було розглянуто, зокрема, панівні тенденції в літературі останніх десятиліть на ціннісному та поетикальному рівнях, функціонування літератури в культурному просторі XXI ст., актуальні в епоху ШІ прекладознавчі стратегії, а також сучасні підходи до викладання світової та вітчизняної літератури.

ISBN 978-966-931-370-6

© Автори тез, 2026
© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026

Костюк О. М.
(Київ, Україна)

ЧИТАННЯ ЯК ШЛЯХ ПОРЯТУНКУ, ГУМАНІЗМУ Й СПРОТИВУ ПІД ЧАС ВІЙНИ (ЗА РОМАНОМ «КРАДІЙКА КНИЖОК» М. ЗУЗАКА)

Проблематика війни, духовного виживання людини на війні, дитячого сприйняття війни нині набуває особливої актуальності, зокрема в Україні, яка проходить страшні випробування. Дитина у просторі перманентної небезпеки, втрат рідних, страху смерті і самотності постає не лише як жертва, а й як носій потенціалу відродження душі. В літературі дедалі частіше підкреслюється значення культурної пам'яті, слова та читання як засобів психологічного виживання на війні.

Зарубіжні дослідники С. Джонсон та К. Пейн [1], українські дослідники, зокрема, І. Богданова та О. Кретова [2] всебічно аналізують наративний експеримент Маркуса Зузака, розглядають роман «Крадійка книжок» у метамодерному контексті, Т. Конєва досліджує функцію книги як засобу соціальної адаптації особистості [4]**.** Мета пропонованого дослідження – з'ясувати специфіку художнього втілення в романі Зузака ідеї цінності і сили художнього слова, тексту, книги.

«Крадійка книжок» займає особливе місце серед антивоєнних творів, оскільки, з одного боку, пропонує унікальний погляд на Другу світову саме через свідомість дитини (у центрі сюжету не бойові дії, а її внутрішній світ). З іншого, – оповідачем твору виступає сама Смерть, що дозволяє створити дистанцію між жахами війни та гуманістичним осмисленням людських доль, а також підкреслює нерозривний зв'язок між війною і смертю.

Роман вражає достовірністю деталей (зафарбовування вікон чорним, вирази облич в'язнів Дахау, яких ведуть вулицею, смак горохового супу та ін.) Автобіографічними є мотив малярства, що походить від професії батька письменника і ім'я головної героїні – Лізель, бо його матір звали Лізою. Саме розповіді батьків, що емігрували до Австралії з Європи і бачили нацистську Німеччину, бомбардування Мюнхена тощо покладено в основу твору.

Смерть-оповідач втомився (про себе він говорить саме в чоловічій подобі), але змушений працювати безупину: такі закони війни. Він бачить світ у символічних кольорах. Ризикнемо припустити, що небо «кольору шоколаду» – означає «коричневе небо». Цей колір, який личить Смерті. походить від форми загонів штурмовиків нацистської партії Німеччини 1920-1940-х років. Він є усталеною метафорою фашизму і в романі поступово втягує у себе всі інші.

За часів війни у Зузака часопростір, реальність розірвана, максимально фрагментована: Вона включає: «– дівчинку; –деякі слова;– акордеоніста;– деяких

фанатичних німців;- єврейського кулачного бійця;- і безліч крадіжок». Так презентує майбутній сюжет Смерть-оповідач читачеві.

Смерть спостерігає за маленькою Лізель, чатує на неї, і тільки дивна пристрасть до книжок, яка починається зі знайомства з буквами, надряпаними малярським олівцем на зворотньому боці наждачного паперу і доходить до самостійного письменництва – надає цьому розірваному світу ритму і впорядкованості, допомагає вижити. Букви ці, немов магічні знаки на зворотному боці її травматичного жорсткого існування в ролі дитини, вилученої від рідних репресованих батьків у сім'ю прийомну. Смерть метафорично змушена забирати їхні душі, але втомилась від цього – так багато загиблих, і водночас відчуває силу людського слова, тексту, книги, тому – тимчасово відступає [3].

Друг Руді, вічно голодний, краде у сусідів їжу, а Лізель – книжки. Це її духовний хліб. За сюжетом, Лізель викрадає такі книги: «Посібник гробаря» – з похорону маленького брата, як останній спогад про нього (корелює із Смертю-оповідачем), «Собака на ім'я Фауст» (з малюнками німецької вівчарки)- як відомо, трагедію «Фауст» нацистські ідеологи намагалися інтерпретувати як уособлення боротьби «нордичної людини» за підкорення природи та розбудову держави та інші. Автор відмовляється від спокуси перетворити прочитані і навіть зачитані дівчинкою книги на інтертекстуальний шар роману. Буквально книг із такими назвами не існує, Маркус Зузак вигадав їх, перетворив на криптограми.

Важливий структурний елемент роману – зв'язок епох, війн, їх перекличка між собою крізь час, пов'язані із ними моменти болісного етичного вибору кожної людини. Особливо промовисто виглядає історія єврейського хлопця Макса, якого батько Лізель маляр Ганс ховає у підвалі з ризиком для своєї сім'ї у пам'ять про те, як його самого під час Першої світової врятував єврей, батько Макса: «Людина варта більшого, ніж її страх». Юнак зокрема замальовує білою фарбою сторінки «Майн кампф», немов намагаючись набіло переписати історію, тепер це твір про Лізель. і в ньому себе він зображує у вигляді птаха. Дружба Лізель і Макса ґрунтується на силі слова та взаємній підтримці: «Вона читала йому, а він слухав так, ніби слова могли врятувати». Одужання Макса від невідомої хвороби також сприймається як магія книги. Читання стає шляхом порятунку.

Вирішивши згодом написати свою історію, Лізель дивуватиметься, коли саме книжки стали для неї всім. Під час бомбардувань дівчинка читає сусідам у темному підвалі, незважаючи на втому і пересохле горло. Її читання відволікає мешканців від страху смерті та допомагає хоча б на мить відчути спокій: «Її голос був схожий на світло», - пише Зузак. Читання в романі – це шлях гуманізму.

Однією з головних ідей Зузака є сила впливу слова. Нацистська влада використовує гасла, агітаційні промови, газети, книги та пропаганду для поширення ненависті й підкорення людей. Тобто через слова Гітлер впливає на свідомість німців. Але слово може служити і добру: «Я ненавиджу слова і люблю їх», – говорить Макс.

Символічною є сцена спалення книжок. На площі кидають у вогонь твори, які суперечать ідеям нацизму. Лізель бачить, як влада намагається знищити свободу думки та культури. Тоді вона знов вкраде книжку – на цей раз із багаття, ховає під одягом, коли попіл обпікає тіло — це стає її внутрішнім протестом проти диктатури. Читання заборонених текстів стає виявом свободи думки. Читання постає як шлях спротиву**.**

М. Зузак писав: «Мій роман саме про це: прагнення до прекрасного навіть в найважчих умовах. Одна з центральних тем сюжету пов'язана з тим, що Гітлер знищує людей своїми словами, а Лізель забирає ці слова і пише з їхньою допомогою власну історію».

Як бачимо, роман вирізняється складною художньою структурою. Йому властиві фрагментарність композиції, символічність, багатошаровість наратії та оригінальні метафоричні образи. Книга, колір, темрява і світло, фарба і поцілунок тощо стають носіями глибокого підтексту.

Роман «Крадійка книжок» демонструє, що навіть у найтрагічніші періоди історії дитина, людина здатна зберегти себе через слово, духовність і культуру. Читання в цьому творі постає як багатофункціональне явище: воно одночасно є способом порятунку, формою гуманізму та засобом спротиву.

Література

1. Johnson S., K. Pain, Death, and Nazis: The Surprisingly Beautiful Function Death Plays as Narrator in Markus Zusak's The Book Thief, 2015. URL: https://scholarsarchive.byu.edu/studentpub/128/ (дата обращения: 23.03.2022)
2. Богданова І., Кретова О. Метамодерний контекст наративних стратегій роману М. Зузака «Крадійка книжок» // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки. — 2024. URL: https://philology.visnyk.zu.edu.ua/article/view/304952/296723
3. Жорнокуй У. В. Багатовекторність концепту смерті у романі Маркуса Зусака «Крадійка книжок». Актуальні питання сучасної філології: мате ріали міжнар. науково-практичної конф. Київ; Херсон: Видавничий дім «Гельве-тика», 2014. С. 34–36.
4. Конєва Т. М. Роль книги у процесі соціальної адаптації особистості (М. Зузак. «Крадійка книжок») // Література та культура Полісся. — 2025. — Вип. 112. — С. 34–43. URL: https://lkp.ndu.edu.ua/index.php/polissia/article/view/1320/1290
5. Ліхоманова Н. Смерть як наратор у романі М. Зузака «Книжковий злодій» / Н. Ліхоманова // Таврійські філологічні читання матеріали міжнар. науково-практичної конф. –2015. –С.25–27.